

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KISS ERNŐ „TITKOS HÁZASSÁGA”

2012-ben, a Füredi História 2–3. számában, Kiss Ernőről – többek között – az alábbi írtam, jórészt az „Erdélyi Örmény Gyökerek” füzetekben megjelentekre hagyatkozva: „... *A helyi lakosok között hamarosan nagy népszerűsége telt szert a fiatal, jó kiállású tisztt. Különösen a nők körében. Olyannyira, hogy állítólag ez idő alatt, titokban Tarnopolban (ma: Ternopól, Fehér-Oroszország) oltárhoz vezette egy helybeli gazdag zsidó család Rebeka nevű, 17 éves leányát, aki rövidesen tisztázatlan körülmények között elhunyt. ...*”

Az azóta eltelt időben arra a határozott véleményre jutottam, hogy ez valószínűleg nem történet meg. Kezdve azon, hogy 1818-ban, amikor megkezdte katonai pályafutását a Károly főherceg ulánusoknál még csak tisztjelölt (hadapród, cadet) volt, tiszti rangot (al- vagy másodhadnagy) csak 1821 végén, vagy 1822 elején kapott. Azt nem kívánom vitatni, hogy a női körökben sikereket ért el, ezt messzemenően alátámasztja a házasságon kívül született egy fiú és két leánygyermek – legalábbis ennyiről tudunk biztosan.

A Rebeka nevű feleség szerintem a képzelet szüleménye. Már csak azért is, mert a feltételezett – a zsidó Rebekával történt állítólagos – házasságkötés először is: Kiss Ernő még nem volt nagykorú, a házasságkötéshez mostohaapjának, annak 1819-ben bekövetkezett halála után a gyámjának engedélye lett volna szükséges. Másodsor a házasságkötéshez – mint a hadsereg tagjának, légyen vagy csak tisztjelölt, vagy már kinevezett tisztt – a.: a katonai előjárójának a hozzájárulására is szükséges volt, b.: úgynevezett kauciót kellett letenni. Harmadsor: ha netalán mégis megkötött volna a frigy, az 1826-os házasságkötés bejegyzésénél a völegény esetében fel kellett volna tüntetni, hogy özvegy (viduus).

1682-ben I. Lipót úgy rendelkezett, hogy a hadsereg tagjai csak előjáróik engedélyével házasodhatnak. Amikor az Andrássy ezred egyik címzetes főhadnagya az ezredtulajdonos tudta nélkül otthon titokban megnősült, a katonatisztek házasságának ügye ismét a haditanács elé került.

A császári és királyi haditanács 1738. január 25-én kelt felterjesztésében bírálta a katonai házasságok magas számát az ezredeknél. Az indoklás szerint ezek folyománya volt – legalábbis az illetékesek szerint – a morál süllyedése, továbbá a katonatisztek eladósodása is, hiszen a családi szükségleteket a férjeknek kellett fedezni. Ráadásul a tisztek özvegyei-

ről is az államnak kellett gondoskodni. Ezért javasolták, hogy katonatisztek számára csak indokolt esetben adjanak ki házassági engedélyt.

Az ezredtulajdonos, illetve az ezredparancsnok tudta nélkül megházasodó tiszteket / főtiszteket fogházzal büntették. (Más kérdés, hogy a rendelkezést igazából nem vették komolyan.)

A Mária Terézia uralkodása alatt végbemenő reformok sorában viszont 1750-ben már megjelent egy katonai házasságokat szabályozó uralkodói rendelet is, amely kifejezetten a katonatisztek házasságát szabályozta, és amelynek betartását, illetve be nem tartását már határozottan és keményen szankcionálták a hatóságok. Az indoklás szerint a haditanács korábban már hangoztatott érveit ismételték meg. Eszerint az engedély nélkül házasságot kötő tisztek megsértik a katonai alárendeltség elvét, a növekvő számú asszony és poggyászkocsi nagyon megterheli mind az ezredeket, mind a tartományokat, a tisztek nem tudják zsoldjukból családjukat eltartani, minek következtében elszegényednek, és nyomorba süllyednek, a tisztek özvegyei pedig nagy terhet jelentenek a kincstár számára.

A rendelet szerint a főtiszteknél csak az ezredtulajdonos és az ezredparancsnok engedélyével szabad házasodniuk, ha megszegnék ezt a rendeletet, akkor a hadbíróság megfosztja őket rangjuktól.

A főtiszték viszont csak úgy kaphattak engedélyt, ha esetleges özvegyük ellátására megfelelő tőkével rendelkeztek.

Századosoknak 2000 forint, hadnagyoknak 1500 forint, zászlósoknak pedig 1000 forintot kellett befizetni a bankba (noha a haditanács eredetileg korábban magasabb összegekkel kalkulált), az adott összegről szóló bizonylatot pedig letétbe helyezték az ezred pénztárában, és ahhoz csak a haditanács engedélyével nyúlhatott hozzá valaki. Az ezredparancsnoknak meg kellett győződnie a befizetett összeg valódiságáról is.

1752. augusztus 16-ától császári rendelet írta elő, hogy egy katonai és egy polgári személy házassága esetén az esketést a táborigyelmező végezze el, civil lelkész jelenlétében, és a stóladíjon osztozzanak meg.

1753–1754-ben úgy módosították a rendeletet, hogy a katonajegybes polgári személlyel történő összeházasítás esetén, ha táborigyelmező helyben nincs, a helybeli pap is összeházasíthatja a házasulandókat. Ha a táborigyelmező helyben van, úgy hozzá tartozik az össze-

adás, a stóladíjat azonban meg kell osztania a helybeli plébánossal. Ugyanakkor a katonasághoz tartozó vőlegények esetében az illetékes tábori pap engedélye nélkül a párokat nem lehetett összeadni.

1753-ban a kiskorú tisztek esetében a gondviselő mellett előírták a katonai előjárók beleegyezését is a házasságba. Amennyiben a gondviselő ok nélkül tagadta meg az engedélyt, a kiskorú tisztnak jogában állt katonai parancsnokához fordulni jogi segítségért. Ugyanezek a rendelkezések vonatkoztak a kiskorú, és árva tisztekre is. (Kiss Ernő esetében ez duplán érvényes lett volna.) Az ezredtulajdonos, illetve az ezredparancsnok tudta nélkül megkötött (katonai) házasságokat mind az egyházi, mind a világi hatóságok előtt semmisnek kellett tekinteni.

Az 1770-es évek elején a beteg katonák házasságra lépését is szabályozták. Mind a lábadozó zsoldos, mind pedig a nyugdíjazott, invalidus katonának csak az illetékes katonai előjáróság engedélyével volt szabad házasságot kötni.

A következő részletes házassági szabályzatot 1777-ben adták ki. A katonai becsületről vallott fel fogás változásának megfelelően a tisztek ekkor már nem házasodhattak meg akármilyen leánnyal, csak olyannal, aki törvényes házasságból született, és életvitele is kifogástalan volt. Azt, hogy a leendő katonafeleségeknek a tisztekhez illő rangja megvan-e, illetve a feltételeknek eleget tesznek-e, az ezredtulajdonosnak kellett eldönteni. Ugyanakkor az ezredparancsnokoknak, illetve az előjáróknak kerülniük kellett a tiszti házasságok számának nagymértékű növekedését, tehát igencsak meggondolták a hozzájárulás megadását.

A kaució fizetésének kötelezettségét, a törzstisztektől is megkövetelték, de felemelték az óvadék összegét is. Egy zászlósnak 2000, egy hadnagynak 3000, egy századosnak 6000, végül pedig egy ezredesnek 12 000 forintot kellett letétbe helyezni. A szegény tisztek házasodását tette lehetővé, hogy amennyiben menyasszonyuk hivatalosan lemondott özvegysege esetére az állami gondoskodásról, akkor az uralkodó engedélyezhette számukra is a házasságot. Míg a korábbiakban csak lefokozással büntették az érvénytelen házasságot kötőket, addig ezentúl – az 1756-ban kiadott rendelet szellemében – a házasságot magát is érvénytelenítették, s a házasság létrejöttében közreműködő személyeket, köztük a papokat, illetve lelkészeket is megbüntették. A kiskorú által tett házassági ígéretet érvénytelennek tekintették.

Szóval, ha Kiss Ernő össze is jött Galíciában a zsidó Rebekával (ami ugyan nem zárható ki), törvé-

nyes házasságot semmiképpen sem köthetett vele, azonkívül a katonatiszti karrierjének is búcsút mondhatott volna. Az, hogy erre esetleg már 1827 után, özvegyként szánta volna el magát, ugyan elképzelhető, de a már fentebb leírtak miatt úgyszintén elég valószínűtlen. Tudomásom szerint Kiss Ernő sem említette még csak meg sem, hogy egyáltalán lett volna ilyen kapcsolata.

Csak megjegyzem, hogy kaució gyanánt egyébként is majdnem ugyanakkora összeget kellett volna befizetnie, mint amekkorát szentgyörgyi Horváth Krisztinának adott jegyajándékkul házasságkötésük alkalmával, 1826-ban.

Szintén megjegyzem, hogy egyes források szerint a szentgyörgyi Horváth Krisztinával kötött házassága sem volt zökkenőmentes teljesen. Az após ellenezte a frigyét, csak nehezen és igen kemény feltételekkel adta beleegyezését a frigyhez. Így – többek között – Kiss Ernőnek ott kellett hagynia a katonai szolgálatot. (Amit felesége, Krisztina hamarosan bekövetkezett halála után újra elkezdett.)

Más forrás szerint Krisztinát gyakorlatilag hozzákényszerítették Kiss Ernőhöz, mert a lány másba volt szerelmes. A történet eme változata szerint az elszegényedett szentgyörgyi Horváth családnak igencsak kapóra jött a gazdag kérő. A szülők kiválasztották leányuk számára az általuk megfelelőnek ítélt élettársat, a leány engedelmeskedett és igyekezett jó feleség lenni. A leány nem mert ellenkezni, az elhagyott kedvese azonban nem tudott megnyugodni, és röviddel az esküvő után öngyilkos lett. A fiatal asszony értesülve a tragikus esetről, meggyűlölte mit sem sejtő férjét és hazament szüleihez. Gyermekeiket megszülvé, meghalt, de a halálos ágyán még megátkozta a férjét. A történet szerint az elhunyt asszony nem lelt nyugalmat a sírjában sem, és éjszakánként a kastély termeiben járt-kelt.

A szülők – legalábbis Krisztina apja – kezdetben valóban ellenezték a házasságot, de az elhagyott szerető történetét semmi nem támasztja hitelesen alá. Valamint a szentgyörgyi Horváthok egyáltalán nem voltak szegények, tehát egyáltalán nem szorultak rá Kiss Ernő – egyébként valóban hatalmas vagyónára – , továbbá az ifjú feleség sem ment haza a szüleihez, Pesten halt meg.

A történet fenti variációja (és véleményem szerint a zsidó Rebekával kötött házasság is) a Kiss Ernő körül költött – valamennyi valóságotmagot tartalmazó, ám minden alapot nélkülöző – legendák része. Vagy – ahogy egy másik, korábbi írásomban is említettem már – annyira titkos volt a kapcsolat, hogy maguk az érintettek sem tudtak róla.